

106. Fenomenologie, een uitdaging

Vernieuwing door middel van fenomenologie

Kan fenomenologie van betekenis zijn voor de vernieuwing en verbetering van een biologisch bedrijf? Ja ik denk het wel. Ten eerste om het bedrijf op een andere wijze te leren kennen en ten tweede om daardoor beter in te spelen op behoeften van het bedrijf zodat er meer ruimte ontstaat voor de "eigen ontwikkeling" van bedrijf en boer. Dit is in praktijk gebracht tijdens een fenomenologische oefenweek op de boerderij van het trappisten klooster, Maria Toevlucht, in Zundert. Op de Abdij Maria Toevlucht in Zundert wonen en werken 35 trappisten broeders. Al vanaf 1900 runnen de broeders een boerenbedrijf. Het gemengde bedrijf is sinds 1998 ekologisch. Een aantal jaar geleden hebben de broeders het melkvee vervangen door vleesvee waarvan het vlees in de kloosterwinkel wordt verkocht. Het vee van twee voor Nederland onbekende rassen, Partenaise en Maraïchine, is uit Frankrijk geïmporteerd. De broeders streven naar zelfvoorzienendheid. Daarnaast streven ze naar het houden van vee in een natuurlijke omgeving, de instandhouding van bijzondere rassen en daarbij uitstraling van hun sobere levensstijl. Het klooster is gelegen in een bosrijke omgeving dichtbij een natuurgebied. Het bedrijf heeft dan ook een behoorlijk natuurlijk karakter. Een uitstekende plek om de fenomenologie als kunst van het inlevend waarnemen te oefenen.

"Probeer voor waar aan te nemen wat je waarneemt."

Dat is de kern van fenomenologie. Waarnemen door middel van alle zintuigen, waarbij je probeert als het ware tot de essentie van het fenomeen door te dringen. En een fenomeen kan alles zijn, van gewas tot onkruid, van bodem tot landschap, van boer tot sociale omgeving. Het is belangrijk om tijdens het waarnemen niet te gaan oordelen of te analyseren. Je laat zoveel mogelijk kennis door eerdere ervaringen los. Na het waarnemen is er altijd een tijd van rust nodig. Wat je gezien hebt, laat je op je inwerken. Eventueel probeer je er later een herinnering van te maken, bijvoorbeeld door een tekening. Dit kun je het eerste deel van de fenomenologie noemen: open waarnemen en herinneren wat je zag.

Maar het gaat de fenomenologie niet puur om het waarnemen. Het is juist een middel om behoeften te herkennen en oplossingen te vinden. Je kunt dit doen aan de hand van specifieke vragen of problemen. De waarneming dient als basis voor het inleven in het fenomeen wat je ziet. Je maakt contact met dat wat je ziet en luistert naar de behoeften, van de plant, het dier, de boer. Je laat als het ware "de ander" in jezelf resoneren, tot leven komen. Je stelt vragen: "wat is er nodig en hoe kan daarin voorzien worden?" Uitgangspunt is dat de eigenheid van dat wat je ziet, het gewas, het dier of het bedrijf als geheel, niet in het gedrang komt.

Kort kan dat samengevat worden met de volgende stappen

- Waarnemen en je open stellen
- Herinneren (bijvoorbeeld door het maken van een tekening)
- Inleven (bijvoorbeeld door het nadoen van het gedrag van dieren)
- Luisteren naar behoeften, wat is er nodig?

Bij het kijken naar de twee kuddes, de kippen, het landschap en de bodem, valt het me op dat ik in deze week de dingen anders zie, het geeft me nieuwe inzichten, er vallen dingen op die ik nog niet eerder zo gezien had. Zoals de volgende ervaring. Van een afstand bekijk ik de kudde. Ze komt hecht en imposant over. De kudde beweegt zich als één organisme. Als een moederdier wegloupt dan lijken de andere dieren via elastische draadjes aan haar verbonden. Het lijkt een elastisch web wat de afzonderlijke dieren vormen. Ik zie een kudde die zich als een wolk dieren uitspreidt en toch geconcentreerd blijft. Het individuele dier komt ook zeer sterk over, brutaal en onafhankelijk.

Je zou hier verder op door kunnen gaan door je in te leven en als het ware te luisteren naar de behoeften van de dieren. De broeder die voor de koeien zorgt, heeft op deze manier op de eigenheid van de koe ingespeeld. Bij toeval had hij een stuk bos toegankelijk gemaakt voor de kudde en het bleek dat de koeien er graag stonden te herkauwen, hun vacht tegen de bast schuurden en schuilden bij slecht weer. Het stuk bos is onderdeel van de weide gebleven.

Wat fenomenologie voor U en uw bedrijf interessant maakt, is dat je op een andere manier je bedrijf leert kennen. Je ziet nieuwe dingen als je open staat voor "de ander" in de waarneming, of dit nu een maïsplant is, een koe of de bodem. We zien de eigenheid van de ander, van het dier, van het gewas. Maar het wordt pas echt interessant als U als boer een vraag heeft waardoor je gericht kan waarnemen en inleven. Dan kun je inspelen op behoeften van het bedrijf en bedrijfsonderdelen, waardoor het bedrijf meer als een geheel zal functioneren en meer ruimte kan bieden aan de "eigen ontwikkeling" van de gewassen, de bodem, de dieren, de omgeving en de mensen natuurlijk. En hiermee bedoel ik ook dat er een balans kan ontstaan tussen de eigenheid van een organisme en een door de boer gewenste productie.

Is het een idee om eens collega-boeren, studenten of andere geïnteresseerden uit te nodigen voor een frisse fenomenologische waarnemingswind?

Laura Jonker
l.jonker@louisbolk.nl